

ברמת הכיתה | מיפוי תפקוד כיתתי ותכנון התערבות

א. תפקוד כיתתי

רקע

נתאר לעצמנו מקרים שכיחים במציאות הבית ספרית: כיתה שבה לומדים תלמידים מרובי כישורים ויכולות שאינם מצליחים להגיע לתוצאות המצופות. מה מוביל תלמיד, כיתה, לממש את הפוטנציאל האישי והקבוצתי? מהו שעומד בדרכם? איך ייתכן שכיתה אחת בעלת פוטנציאל עצום מצליחה פחות מן הכיתה המקבילה לה, הפחותה ממנה מבחינת היכולות שבה? מה מקור הפער המטריד שקיים לעיתים קרובות בין הישגים ליכולות?

חשיבות

נושא תכנון ההוראה קשור הדוק בתפקוד הכיתתי. מורים רבים מציינים "קשיים בניהול כיתה" כסוגיה מרכזית המטרידה אותם. מורה יכול להשקיע ולהכין את השיעור הטוב ביותר, אך המציאות הכיתתית היא זו שמכתיבה פעמים רבות את איכות ההוראה בכיתה. העבודה על שיפור התפקוד בכיתה מתבססת על ההנחה כי מדובר בתהליך מורכב ומתמשך, הכולל היבטים פדגוגיים, קוגניטיביים ורגשיים, ואשר מדגישה את מקומו של המורה כמנהיג הכיתתי.

המיפוי הכיתתי יכול להצביע על החוזקות הכיתתיות ועל נקודות החולשה הטעונות טיפול מערכתית. תובנות אלה יהוו בסיס לתכנון ההתערבות הכיתתית.*

ישנן מספר דרכים שבאמצעותן נוכל לאסוף מידע על כיתה:

<p>> בחינת נתונים בית ספרים <</p> <p>קבלת נתונים שונים על הכיתה באמצעות דיווחי מורים, הישגים, פרוטוקולים ועוד</p>	<p>> תצפית <</p> <p>כלי לאיסוף מידע, המבוסס על רישום שיטתי של אירועים והתרחשויות בסביבה הטבעית</p>	<p>> קבוצות מיקוד <</p> <p>מטרתן לזהות תפיסות, עמדות ופרשנות של השותפים באמצעות אינטראקציה קבוצתית</p>	<p>> ראיונות <</p> <p>ניתן לקיים ראיונות בקרב גורמים היכולים לסייע לנו לגבש תמונת מצב כיתתית.</p>	<p>> שאלונים <</p> <p>השאלונים הם דרך מהירה לאיסוף נתונים ממספר רב של אנשים.</p>
--	---	---	--	---

בפרק זה נציע כמה דרכים וכלים שבאמצעותם יכול המורה לאסוף מידע ולגבש תמונת מצב על התפקוד הכיתתי:

1. תצפית כיתתית: שאלון "הכר את הכיתה" - כלי למיפוי ולמיקוד התערבות כיתתית

2. קבוצת מיקוד של תלמידים

3. מיפוי כיתתי

* הערה - בערוץ התערבות זה יש לעבוד לעבוד בשותפות עם יועצת ביה"ס ורכז הכלה והשתלבות

בערוץ התערבות זה נדרש המדריך לסייע מגוון משימות, כגון אלו:

סיוע בבחינת התפקוד הכיתתי לשיפור תהליך הלמידה הכיתתי	
מתן פרקטיקות שונות לאיסוף מידע על הכיתה (תצפית, ראיונות, שאלונים, קבוצות מיקוד)	
איסוף הנתונים וניתוחם	
סיוע בניית תוכנית התערבות כיתתית	
בקרה ומעקב אחר התקדמות התוכנית	

שימושים אפשריים בעבודת המדריך:

השלב הראשון: הצגת שאלון "הכר את הכיתה" והכוונת הצוות לרשום את המטרות שלהם בבואם לבחון את תפקוד הכיתה בהתייחס לשאלות הבאות:

- מה משותף למטרות השונות שצוינו ומה מבדיל ביניהן?
  - האם התצפית/שאלון נועד/ה רק לאבחון?
  - כיצד הוא יכול לשמש גם כלי היכרות?
  - כיצד ניתן להיעזר בתובנות שמספק הכלי לשם שיפור תהליכי ההוראה בכיתה?
- השלב השני:** בקשה מהמורים למלא את השאלון באמצעות תצפית על כיתה שבה הם מלמדים אשר בה הם נתקלים בקשיים.
- השלב השלישי:** מפגש שבו המורים ישתפו בתובנות שלהם מחוויית הצפייה, תוך התייחסות לשאלות הבאות:
- מה למדת על הכיתה בעקבות ההתנסות?
  - מה למדת על עצמך מתוך ההתנסות?
  - האם ההתייחסות שלך לכיתה השתנתה מן ההיבט הפדגוגי/ההיבט הפסיכו-פדגוגי?

כלים

✓ שאלון לתצפית כיתתית - "הכר את הכיתה"

1. תצפית כיתתית - שאלון "הכר את הכיתה"

שיעורים הם הזירה המרכזית שבה מתבצעת פעילות ההוראה והלמידה הכיתתית. נציע להלן תהליך של תצפית כיתתית בשלושה שלבים:

שלב 3: קבלת תמונה כיתתית

שקלל את כל הפריטים שצוינו בכלי כדי לקבל תמונה כיתתית של מעשה ההוראה והלמידה.

שלב 2: צפייה ועיבוד התצפית

עיין בכלי "הכר את הכיתה" כדי לדעת לאילו פעולות ואירועים בשיעור יש לשים לב.

שלב 1: היערכות לתצפית

- רצוי שהתצפיות על יעשו בשיעורים במגוון מקצועות.
- יש לתאם את התצפית עם המורה ולהבהיר לו את מטרתה.

בכלי "הכר את הכיתה" המובא להלן, ניתן להשתמש גם כבסיס לצפייה כיתתית וגם כשאלון שאותו ניתן להעביר למורים המלווים את הכיתה.

"הכר את הכיתה" - כלי למיפוי ולמיקוד התערבות כיתתית

הכלי למיקוד התערבות כיתתית מאפשר לגבש תמונת מצב מהירה על אודות תפקודה של כיתה ולסמן אילו תחומים מהווים נקודות חוזק בכיתה ובאילו תחומים יש צורך בהתערבות ובליוי ממוקד.

הכלי מתייחס למספר היבטים מרכזיים בתפקוד של הכיתה: מאפייני השיעור | שיח ומשוב השתתפות | הוראה | עמדות הצוות כלפי הכיתה | התארגנות | מוטיבציה | נורמות התנהגות | אווירת למידה ועוד. **כמובן שקיימים היבטים רבים נוספים המשפיעים על תפקוד הכיתה, אך בכלי זה בחרנו לשים דגש על מספר רכיבים מרכזיים.**

הכלי בנוי כשאלון, הפורט את תפקוד הכיתה לרכיבים לימודיים, התנהגותיים ותפקודיים בכמה רמות (מהרמה הנמוכה לרמה הגבוהה). העריכו את תפקוד הכיתה בכל אחד מהרכיבים ולבסוף סכמו בטבלה את הרכיבים שקיבלו הערכה נמוכה במיוחד, כלומר נקודות לשיפור (1-2) והערכה גבוהה במיוחד - נקודות חוזק (4-5).

שאלון לתצפית כיתתית "הכר את הכיתה"

באיזו מידה לדעתך הרכיבים האלה מתארים את הכיתה שאותה את/ה מאפיין/ת?

הערכה 5 הכי גבוהה, 1 הכי נמוכה	תיאור	רכיבים
	שיעור מתחיל בזמן	ניהול זמן בשיעור
	השיעור מסתיים בזמן	
	השיעור נפתח בסיכום הנלמד בשיעורים הקודמים	
	רוב זמן השיעור מנוצל להוראה וללמידה	
	השיעור כולל מטלות ללמידה עצמית	עבודה עצמאית
	השיעור כולל מטלות ללמידה בקבוצות	עבודה בקבוצות
	כמות השאלות שמורה שואל/ת בשיעור	מאפייני השיעור
	השאלות שהמורה שואל/ת הן פתוחות ו/ או מעוררות חשיבה	שיח ומשוב
	המורה מעניק/ה זמן שהייה ניכר לקבלת תשובות מהתלמידים	
	מתקיים שיח לימודי בין התלמידים	
	המורה נותן/ת משוב לתשובות או למטלות תלמידים	
	המורה מחווה דעה, חיובית או שלילית, בקשר לאיכות תשובת התלמיד/ה	
	רוב התלמידים משתתפים בשיח הלמידה	השתתפות
	המורה מעביר/ה את חומר הלימוד בהרצאה	הוראה
	מתקיים "פינג-פונג" של שאלות ותשובות בין המורה לתלמידים	
	המורה מסביר/ה באופן בהיר את ציפיותיו/ה מלמידת התלמידים	
	המורה מדרבן/ת את התלמידים ללמידה ולהצלחה לימודית	
	מטלות הלמידה משלבות חשיבה מסדר גבוה	
	התלמידים יצרניים בשיעור ומציגים תוצרי למידה	

הערכה 5 הכי גבוהה, 1 הכי נמוך	תיאור	רכיבים
	הכיתה מסודרת ומאורגנת (רהיטים, זמינות חומרים, תיאורה, גודל)	רכיבים מבניים
	בכיתה קיימים מרחבי למידה המזמנים למידה שיתופית, עצמאית או המותאמים לשיטות הוראה מגוונות	
	חומרי הלמידה בכיתה מושכים ומעודדים גילוי עצמי וחקירה	
	המורה/ים בכיתה מאמינים בתלמידים	עמדות צוות חינוכי כלפי הכיתה
	ניתנות לתלמידים הזדמנויות ליצור יחסי גומלין עם תלמידים אחרים / תלמידים מכיתות אחרות	למידה בקהילות לומדים
	התלמידים מוציאים ציוד לימודי כנדרש	התארגנות
	התלמידים מכינים שיעורי בית	
	לתלמידים יש מוטיבציה ללמידה	מוטיבציה
	התלמידים מקבלים סמכות של מבוגרים	נורמות והתנהגות
	קיימות נורמות התנהגות ברורות: הקשבה, סבלנות, סובלנות, נימוס, הופעה ולבוש הולמים	
	בכיתה לא קיימת תופעת שוטטות (בכיתה, מחוץ לכיתה, מחוץ לבית הספר)	
	השיעור מתנהל באווירה נעימה ונינוחה	אווירת למידה
	הכיתה מתנהלת כקבוצה חברתית מגובשת: ניכרים ביטויים של חיבה, עזרה הדדית, פרגון	

נקודות לשיפור	נקודות חוזק
רכיבים שקיבלו הערכה נמוכה במיוחד (ציון 1-2)	רכיבים שקיבלו הערכה גבוהה במיוחד (ציון 4-5)